

Joanna Kurczewska (ed.)

Polish Borders and Borderlands in the Making: From the Field Studies of Polish Sociologists and Anthropologists

Warsaw: IFiS Publishers, 2006, 221 str.

Knjiga *Polish Borders and Borderlands in the Making: From the Field Studies of Polish Sociologists and Anthropologists* urednice (i autorice) Joanne Kurczewske, sveučilišne profesorice sociologije Poljske akademije znanosti, zbornik je radova poljskih sociologa i antropologa na temu poljskih granica i pograničnih područja. Uz uvod, sadržava sedam radova grupiranih u dva velika poglavlja knjige. Prvi dio »Eastern Borders and Eastern Borderlands« čini pet radova, a drugi »Western Borders and Western Borderlands« dva. Većina radova (poglavito onih vezanih uz tematiku istočnih granica) nastala je u okviru projekta *Borders in the images and the activities of the local communities of the Polish eastern borderland on the eve of integration with the European Union*. Autori su se u istraživanjima provedenima od 2002. do 2005. uglavnom koristili kvalitativnom metodologijom (dubinskim intervjuima, metodom promatranja te analizom sadržaja). U ovim radovima predstavljaju dobivene rezultate.

Općenito gledano, autori su pokušali dati konkretne odgovore na pitanja kako pojedinci, skupine i institucije doživljavaju granicu te koje su njihove strategije »borbe« sa životom u pograničnim područjima (str. 28). Analizirana pogranična područja definirana su kao društveni i kulturni hibridi koji su mješavina brojnih kulturnih, etničkih, religijskih i ekonomskih značajki, a one su rezultat kontradiktorna procesa građenja i raspadanja zajednica.

Proučavanje granica i pograničnih prostora više nije tema isključivo povjesničarâ,

geografâ, demografâ i politologâ, već privlači i pozornost sociologâ i antropologâ, koji pokušavaju shvatiti prirodu promjena osnovnih struktura suvremene društvene stvarnosti. Baveći se tom tematikom, istraživači mogu bolje definirati stupanj i prirodu društvenih strahova (ne samo onih vezanih uz granice) te procijeniti mehanizme konstrukcije nekonfliktnih, hibridnih identiteta pojedinaca i skupina.

U opširnu »Uvodu« Joanna Kurczewska definira osnovne pojmove: *borderland situation* (situacija u pograničnim područjima), *borderland experience* (doživljaj pograničnih područja), *border awareness/borderland awareness* (svijest o granici/svijest o pograničnom području), *borderland world* (pogranični svijet) te jaka/slaba pogranična područja koja se vežu uz jake odnosno slabe lokalne zajednice. Opisuje se i osnovni okvir provedenih istraživanja te se nudi pregled proučavanih problema. Glavni ciljevi istraživanja bili su: 1) rekonstrukcija slika istočnih granica Treće Republike koje su kreirale i promovirale lokalne elite (poljsko-ruska, poljsko-litvanska, poljsko-bjeloruska i poljsko-ukrajinska granica), 2) rekonstrukcija društvenog identiteta tipičnog za poljsko-njemačku granicu i 3) predstavljanje empirijskih podataka o istočnome i zapadnom pograničnom području na način da se oni mogu dalje upotrebljavati kao temelj za društvene i kulturne usporedbe tih dvaju tipova pograničnih područja.

Pitanja koja suvremeni istraživači (sociolozi i antropolozi) ne smiju izbjegavati izravno su povezana s pitanjima strategije definiranja granica i pograničnih područja te mogućnošću stvaranja idealnih koncepata kao što su oni »dobre granice« i »kreativnoga pograničnog područja«. Ti su koncepti dobro vidljivi poglavito u prvom dijelu knjige i u radovima Anne Engelking i Kaje Kaźmier-ske. A. Engelking u radu »At Home Next to the Border: Between Local and National Communities« proučava zajednicu Gródeka na poljsko-ukrajinskoj granici. Zaključuje da po-

pulacija toga sela ima stabilan lokalni identitet te da se stanovnici osjećaju »kod kuće« u svojoj domovini (str. 110). No ipak, stabilnost tih osjećaja povezana je s dinamičkim procesom kreiranja različitih nadlokalnih, većinom nacionalnih identiteta. S druge strane Kaźmierska u radu »The Border as an Individual and Collective Experience – The Sejny Case« pokazuje kako je otvaranje granice između Poljske i Litve utjecalo na stanovnike sela Sejny.

U prvome dijelu knjige još su tri rada. Prvi je napisala Monika Trojanowska-Strzęboszewska, »The Polish-Kaliningrad District Border: Three Temporal Horizons«, u kojemu se bavi procesom prilagodbe odabranih društvenih elita koje nastanjuju poljsko-rusko pograničje na posljedice sukcesivnih transformacija granice s Kaliningradskim okrugom. Drugi je rad urednice knjige »The Polish-Ukrainian Border: Three Theoretical Points of View«, u kojem se bavi teorijskim pristupima poljsko-ukrajinskoj granici na početku njezine transformacije u istočnu granicu Europske unije. Autorica zaključuje da su interpretacije te granice, prema društvenoj imaginaciji stanovnika koji žive u njezinoj blizini, bile različite te vrlo jasne i živopisne. Posljednji, peti rad prvog dijela »The Polish-Ukrainian Borderland and Newcomers from the East« Hanne Bojar bavi se multidimenzionalnom kategorizacijom pridošlica s Istoka.

U drugom dijelu knjige nalaze se radovi Jaceka Kurczewskog i Michała Drzoneka, koji su proučavali poljsku (zapadnu) granicu s Njemačkom. Kurczewski u radu »A Borderland in Midst of the Country – Silesian Olesno« proučava mjesto u kojem se suprotstavljaju dvije kulturne, nacionalne i političke racionalne pozadine, pa je tako i pograničje porozno, a identiteti variraju. Posljednji rad u knjizi, »Szczecin - a Polish, German or European City? A Portrayal of Szczecin's Principal Identity and Awareness of its Borderland Status«, opisuje kako odnos između Poljaka i Nijemaca polako počinje evoluirati.

Svi autori bave se identifikacijom specifičnih individualnih i kolektivnih značajki institucija pograničnih područja, elementima koji ubrzavaju ili usporavaju promjene u lokalnome i regionalnom identitetu novog sustava suverene Poljske u sve više ujedinjenoj Europi. Nastojali su interpretirati iskustva pojedinaca, institucija i cijele lokalne zajednice iz teorijske perspektive lokalnoga civilnog društva, u prostornom smislu. U pitanju prirode društvenoga i kulturnog pograničja autori su se referirali na različite koncepte samoorganizirajućih društvenih i kulturnih poredaka, osobito onih koji pretpostavljaju multidimenzionalnost lokalnih poredaka određenoga pograničnog područja – istočnoga ili zapadnoga.

Naposljedku, autori su prikazali ekstremno različite oblike u kojima granica ima društvenu i kulturnu važnost u prostoru lokane zajednice. Upozorili su na činjenicu da državna granica više nije konvencionalna, strana, vojna granica koju su nametnule nepoznate vanjske političke sile, već postaje granica koja uključuje sadašnjost i prošlost lokalnih zajednica. Ističe se uloga različitih tradicija, materijalnih baština nacionalne i lokalne prošlosti te institucija koje se shvaćaju kao društvene i bliske samostalne organizacije koje često prelaze ili ograničavaju umjetne državne granice.

Uredničim je stav da se u Poljskoj još uvijek zanemaruju društveni konteksti postojećih podjela i granica s pripadajućim pograničnim područjima. Isto tako, problem suvremenih poljskih granica i pograničnih područja potiče istraživače da ne razmišljaju o Europi samo u uvjetima jedinstva i integracije. Ističe da nedavna nastojanja sociologâ i antropologâ u proučavanju postojeće interne podjele na razini lokalnih i regionalnih i, nasuprot tome, državnih granica svjedoče da su obje razine važne te da opstaju bez obzira na različita djelovanja državne uprave. Mnogi rezultati upućuju na to da bi u budućnosti te podjele mogle dovesti do novih, važnih podjela,

i to primjerice između bogate zapadne Poljske, koja je povezanija s Europskom unijom, i siromašne istočne Poljske, koja bi bila *limes* zapadne kulture i civilizacije (str. 22).

Glavna namjena knjige *Polish Borders and Borderlands in the Making* jest pružanje općenita pregleda istraživanjâ stranim čitateljima te informiranje istraživača čiji je predmet interesa europska istočna granica o poljskom slučaju. Knjiga isto tako može poslužiti kao izvor empirijskih podataka o europskim granicama i pograničnim prostorima, ali i određenih istraživačkih pristupa navedenoj tematici.

Margareta Gregurović

Institut za migracije i narodnosti,

Zagreb

Ар. А. Улунян, С. Г. Кулешов

Фактор Косово: балканское экспертно-аналитическое сообщество на фоне этнополитического кризиса (1996–2007 гг.)

Москва: Институт всеобщей истории РАН, 2007, 203 стр.

Razvoj međunacionalnih odnosa na Kosovu pretvorio se iz unutarnjeg problema cijele jugoslavenske države, a nakon raspada SFRJ 1991. i SRJ 2006. unutarnjeg problema Srbije, u međunarodni problem. To je jedna od najvažnijih i najaktualnijih tema u svjetskoj stručnoj literaturi, kojom se bave povjesničari, politički analitičari, pravnici, etnolozi i dr. No do sada se uistinu rijetko događalo da neki analitičar sustavno prikaže i analizira stavove i znanstveni pristup spomenutom problemu svojih kolega iz svih balkanskih zemalja, koji utječu na formiranje službenih stavova tih zemalja prema suvremenoj situaciji na Kosovu, to jest formiranje osnova vanj-

ske politike. Veoma dobro poznati ruski znanstvenici Artjom Ulunjan (njemu pripada veći dio teksta knjige) i Sergej Kulešov u ruskoj su stručnoj literaturi prvi koji su pokušali popuniti praznine u znanju. Rezultat njihova sjajno obavljena posla jest knjiga *Фактор Косово: балканское экспертно-аналитическое сообщество на фоне этнополитического кризиса (1996–2007 гг.)* (Čimbenik Kosovo: balkanska ekspertno-analitička zajednica u pozadini etnopolitičke krize /1996–2007. g./).

Za uspješno izvođenje ovakva posla potrebna su dva preduvjeta. Prvi je što veća neutralnost, neupućenost u unutarnju borbu u Srbiji i na Kosovu, u vanjskopolitičku borbu na Balkanu, potpuna sloboda od neobjektivnosti, bilo u korist Srba, bilo u korist Albanaca. Drugi je preduvjet znanje stranih jezika, jer iako postoji mnoštvo knjiga i članaka te materijala druge vrste objavljenih u balkanskim zemljama na engleskom jeziku, veći i najvažniji dio analitičkih radova posvećenih Kosovu i vanjskoj politici uopće, naravno, postoji samo na materinskim jezicima, odnosno nije preveden na europske jezike, pa ostaje »zatvoren« za većinu istraživača. Upravo je služenje literaturom na svim balkanskim jezicima - srpskome, albanskom, grčkom, turskom, rumunjskom, bugarskom – najveća i najdragocjenija karakteristika istraživanja o kojemu je riječ.

Služeći se kao izvorima analitičkim tekstovima svojih balkanskih kolega iz svih zemalja regije, Ulunjan i Kulešov ne optužuju, ne »raskrinkavaju« njihove veoma različite stavove koji često ne koincidiraju sa službenim stavom Rusije, nego obrazlažu uzroke njihovih ocjena: njihovo nacionalno i političko stajalište i osobne interese. To nam omogućuje da shvatimo skrivene pokretače toga veoma složenoga, hirovitog i eksplozivnog »stroja« kakav je balkanska regija.

Tijekom veoma duga i pipava posla istraživači su uspjeli sakupiti materijale vodećih